Het Arnhemse gemeentebestuur blameert zich zelf met zwalkend afvalbeleid

Een nieuw huis bouwen is ingewikkeld. Dat vergt zorgvuldige voorbereiding, vernuft en veel tijd. Na de bouw moet het huis goed ingericht en onderhouden worden. Datzelfde pas gebouwde huis dat nog niet eens is ingericht, weer afbreken is zeer eenvoudig. Je hoeft maar een bulldozer van de firma Elfrink in te huren en de klus is in een oogwenk geklaard.
Zo gaat het in Arnhem ook met diftar.

De Arnhemse politiek heeft zich met het diftardossier geblameerd. Diftar is ten onder gegaan door gebrek aan ruggengraat en kortzichtigheid van verschillende actoren in het Arnhemse bestuur. De SP heeft zich met haar voorman Elfrink met leugens en halve waarheden naar een nipte overwinning gevochten.
Hij heeft zich tevens bezondigd aan volksverlakkerij door de burger niet voor te houden dat de vaste afvalstoffenheffing bij afschaffing van diftar weer fors zal oplopen. Om van de kosten van het weer omgooien van het afvalinzamelingssysteem en de daarbij behorende kapitaalvernietiging van meer dan € 1 miljoen nog maar te zwijgen.

Elfrink praat mensen die afval scheiden lastig vinden of die zien dat er ineens zakken afval naast de containers staan, naar de mond en selecteert daarbij de argumenten die in zijn kraam te pas komen. Feiten en resultaten van wetenschappelijk onderzoek worden voor het gemak genegeerd. Kortzichtigheid, inspelen op emoties en populistisch gedrag zijn troef. “Een JA-stem is beter voor de portemonnee”, aldus de SP-campagnefolder. Hoe de gemeente uiteindelijk de ambitie moet waar maken om in 2050 een circulaire economie te bereiken, wordt niet gesproken.

Resultaten
Een half jaar diftar in 2020 liet al bemoedigende resultaten zien. De landelijke norm vanuit het programma VANG was 100 kg restafval per persoon per jaar in 2020. In Arnhem was dit in 2018 nog 221 kg en in 2019 205 kg. Sinds invoering van diftar halverwege 2020 ging de hoeveelheid restafval, omgerekend naar jaarbasis, snel verder omlaag naar 122 kg.
Door afschaffing van diftar rekent de gemeente er al mee dat de hoeveelheid restafval vanaf 2021 weer een stijgende lijn zal vertonen. Alleen al in 2021 zullen Arnhemse huishoudens daardoor tot € 70 meer moeten betalen voor hun afvalstoffenheffing en dat bedrag zal de komende jaren ongetwijfeld verder oplopen.

In Gelderland dreigt Arnhem hiermee het smerigste jongetje van de klas te worden met het meeste restafval per persoon per jaar. Apeldoorn en Nijmegen doen het veel beter. Arnhem vormt inmiddels een eiland te midden van alle omringende gemeenten die diftar hebben ingevoerd. Afvaltoerisme, dumpen van afval in de “gratis” Arnhemse ondergrondse containers, ligt op de loer.

Hoe is het zover gekomen?
Laten we eerst even teruggaan naar maart 2017, toen de finale besluitvorming over invoering van diftar in de gemeenteraad plaats vond. Vanaf ca 2012 gingen daarover al discussies aan vooraf. In 2015 werd omgekeerd inzamelen ingevoerd waarbij afvalfracties zoveel mogelijk huis aan huis werden ingezameld en restafval moest worden weggebracht naar een ondergrondse container.

Uiteindelijk werd na jaren van voorbereiding en langdurig soebatten het raadsvoorstel tot invoering van diftar op 27 maart 2017 aangenomen met 25 stemmen voor en 14 tegen. De fracties van GroenLinks, SP, D66, CDA en ChristenUnie stemden vóór.

Op 1 juli 2020 werd diftar daadwerkelijk ingevoerd na wat oponthoud door gedoe over de afvalpasjes. Een mijlpaal op weg naar een circulaire economie in 2050 waarbij afval als zodanig nauwelijks meer bestaat maar grondstof is voor een nieuw productieproces.
Nou vergt omgekeerd inzamelen gecombineerd met diftar veel van mensen die niet dagelijks met milieu en duurzaamheid bezig zijn. Veel mensen die gewend waren alles maar in de kliko te gooien, slagen er niet in om van de een op de andere dag de afvalfracties zorgvuldig te scheiden en de hoeveelheid restafval zo klein mogelijk te maken. Het gaat hierbij om niet minder dan een cultuurverandering waar tijd voor nodig is. Het is een transitie van leren en vallen en opstaan waarbij veel goede voorlichting, educatie, begeleiding en facilitering door de gemeente en anderen nodig is.
De gemeente moet deze transitie in gang zetten met een duidelijke ambitie op de lange termijn. Vervolgens moet zij helder en consistent beleid ontwikkelen en uitvoeren om deze ambitie waar te maken. Zo krijg je geleidelijk aan draagvlak bij de bevolking. Draagvlak realiseer je niet met een handomdraai, daar gaat tijd overheen.
Die ambitie was helder: een circulaire economie in 2050 in een afvalloze gemeente waarin afval grondstof is. Praktijkervaringen in andere gemeenten leren dat omgekeerd inzamelen en diftar uitstekende beleidsinstrumenten zijn om de burger te stimuleren tot afvalpreventie en afvalscheiding.

Verbijstering
En wat zien we tot verbijstering van menigeen als diftar in 2020 nog niet eens is ingevoerd? De SP dient moties en amendementen in om af te zien van diftar en later om diftar weer af te schaffen. Deze voorstellen worden in de raad allemaal verworpen.
Diftar is op 1 juli 2020 nog maar nauwelijks ingevoerd of de SP begint, als een klein kind dat in de raad z'n zin niet kan krijgen en blijkbaar vergeten dat zij in 2017 unaniem vóór diftar heeft gestemd, in augustus/september 2020 al met een handtekeningenactie om diftar weer af te schaffen.

Tot twee keer toe slaagt de SP er conform de referendumverordening in voldoende handtekeningen te ronselen om de raad voor het blok te zetten een referendum uit te schrijven. Daarbij had de raad naar aanleiding van de evaluatie van de onverkwikkelijke gang van zaken bij het Meinerswijkreferendum in 2015, verzuimd de referendumverordening aan te passen. Onder meer om te voorkomen dat de Arnhemse burger niet zou worden opgezadeld met een onbehoorlijke referendumvraag (zie hierna).

Wij waren verbijsterd dat de gemeenteraad, koud na invoering van diftar, de vraag aan de Arnhemse burger durfde voor te leggen of hij misschien weer van diftar af wilde. Het hoofdargument van het JA-kamp was dat diftar inclusief sluiting van de ondergrondse containers vervuiling veroorzaakt bij die afvalcontainers. Nog afgezien van het feit dat dit slechts bij maximaal 15% van het aantal containers het geval was, was dit voor de SP c.s. een mooie gelegenheid om in te spelen op de onderbuikgevoelens van die bewoners die toch al weinig vertrouwen hebben in de gemeentelijke overheid. De SP had er beter aan gedaan de bewoners aan te sporen zich te gedragen volgens het uitgestippelde beleid in het belang van

hun portemonnee en van het uiteindelijke doel, een circulaire economie.
Alleen al door het stellen van de referendumvraag werd twijfel en verwarring gezaaid over nut en noodzaak van het nieuwe afvalbeleid. Bij een transitie naar een circulaire economie is consistent beleid noodzakelijk waarbij de burger bij de hand wordt genomen en wordt gefaciliteerd en begeleid om het doel, een afvalloze gemeente, te bereiken.

De gebrekkige referendumvraag
Dan komen we bij de formulering van de referendumvraag die van geen kant deugt, onbehoorlijk is en wellicht zelfs onrechtmatig is.

De referendumvraag luidde uiteindelijk:
"Steunt u het voorgenomen raadsbesluit te stoppen met het betalen per afvalzak (diftar), de ondergrondse containers van het slot te halen en te zorgen dat er weer een normale (60 liter) afvalzak in past?"

Dit is een verwarrende, onjuiste, drieledige, suggestieve en misleidende vraag die zonder toelichting ons inziens niet aan de kiezer zou mogen worden voorgelegd.

Er zijn vijf redenen waarom deze vraag niet deugt.

1. Als je tegen bent, stem je voor en als je voor bent, dan stem je tegen.
Diftar was nog maar ruim een half jaar geleden ingevoerd. Mensen hebben nog in hun hoofd zitten dat de vraag betrekking heeft op het nieuwe diftarsysteem. Tot in de rij voor het stemlokaal was er discussie over de vraag of je voor diftar moest stemmen of tegen. Als je voor bent, dan stem je tegen (= nee) en als je tegen bent dan stem je voor (= ja).
Waar hebben we deze hilarische verwarring eerder gezien? Juist, op het roemruchte landelijke CDA-congres in 2010 in de Arnhemse Rijnhal, toen het CDA voor de vraag en voor aap stond of zij met de PVV een regering wilde vormen.

2. De referendumvraag suggereert dat er een 'voorgenomen besluit' van de gemeenteraad is waaruit blijkt dat de gemeente weer van diftar af wil. Volgens de referendumverordening Arnhem 2015 moet er een 'voorgenomen raadsbesluit' zijn dat vervolgens aan de kiezer kan worden voorgelegd. Uit navraag bij de griffie en gemeenteraadsleden trokken wij de conclusie dat er helemaal geen voorgenomen besluit of conceptbesluit van de raad was om diftar af te schaffen. Het enige dat de raad heeft besloten is dat het initiatief van de SP mocht worden voorgelegd aan de kiezers. Wij vragen ons af of deze werkwijze de juridische toets der kritiek kan doorstaan. Met de kennis van nu hebben wij er spijt van dat we deze vraag niet via een kort geding door de rechter hebben laten beslissen.
Door de vraagstelling werden kiezers in ieder geval op het verkeerde been gezet, toen zij zagen dat de gemeente ruim een half jaar na invoering kennelijk al weer voornemens was diftar af te schaffen.

3. De referendumvraag is niet één vraag, maar bestaat uit drie zeer verschillende vragen en is daarom dus ongeschikt om aan de kiezer voor te leggen. De bron hiervan ligt uiteraard bij de SP als initiatiefnemer, maar de raad is met deze drieledige vraag wel akkoord gegaan als referendumvraag.

Wij kregen veel reacties van kiezers die wel de 'normale' zak terug wilden, maar niet diftar wilden afschaffen. Er zijn ook kiezers die van diftar af wilden, maar wel de container op slot wilden houden. En zo waren er meer ja/nee combinaties denkbaar waarop de kiezer verschillend had willen antwoorden. Maar de kiezer kon in het stemlokaal uitsluitend JA of NEE kiezen voor de gecombineerde drieledige vraag.

4. Het onderdeel 'wilt u stoppen met het betalen per afvalzak' is suggestief en zonder nadere toelichting misleidend. Veel kiezers juichten het direct toe om te stoppen met betalen per afvalzak, tenzij ze over de juiste en volledige informatie zouden beschikken. Als betalen per afvalzak weer wordt afgeschaft, wordt de vaste afvalstoffenheffing die iedereen jaarlijks moet betalen, weer verdubbeld. In de toekomst zal deze heffing alleen maar verder stijgen onder meer door de jaarlijks toenemende tarieven die de rijksoverheid de gemeente in rekening brengt voor verbranding van restafval en door de weer fors toenemende hoeveelheid restafval. Deze informatie is noodzakelijk wil de kiezer een goede keus kunnen maken.

5. Het onderdeel 'wilt u dat de ondergrondse containers weer van het slot gaan' is eveneens suggestief en zonder nadere toelichting misleidend. De kiezer denkt: 'ha, lekker makkelijk, dan hoef ik die afvalpas ook niet meer te bewaren en te gebruiken'. Maar de kiezer hoort daarbij ook te weten dat met een open ondergrondse container het afvaltoerisme weer toeneemt: bouwvakkers, schilders en anderen zullen hun bedrijfsafval weer in de containers dumpen. Ook inwoners van omliggende gemeenten, die allemaal het diftarsysteem hanteren, zullen weer oneigenlijk gebruik kunnen maken van de ondergrondse containers om zich zo van hun afval te ontdoen. Een en ander zal leiden tot een toename van de hoeveelheid restafval die uiteindelijk voor rekening komt van de inwoners van Arnhem die jaarlijks hun afvalstoffenheffing moeten betalen.

Samenvattend, vanwege een gebrek aan toelichtende informatie bij de referendumvraag en de suggestieve en drieledige formulering van die vraag werd de kiezer niet in staat gesteld een weloverwogen stem uit te brengen. Dit heeft menige kiezer zeer geïrriteerd.
De stemhulp bij het referendum afvalbeleid van Kieskompas was volstrekt onvoldoende om genoemde gebreken op te vangen. Diverse vragen waren bovendien onduidelijk.

Verzuim noodzakelijke informatie te verstrekken over consequenties referendumvraag
De raad en het college hebben in verschillende opzichten nagelaten de kiezer te informeren over de consequenties van een JA-meerderheid voor de referendumvraag.

1 Bij de behandeling van de begroting 2021 diende Arnhem Centraal de volgende motie in
" Indien diftar na het referendum blijvend is:

- *op plekken waar twee of meer containers staan ervoor te zorgen dat er één is met een opening van 60 liter;*
- *in alle wijken, bijvoorbeeld bij winkelcentra, er mogelijkheden komen om een 60 literzak weg te gooien."*

Deze motie is op 11 november 2020 met 26 tegen 11 stemmen aangenomen door GroenLinks, D66, VVD, PvdA en Arnhem Centraal.

De gemeenteraad en het college hebben verzuimd de kern van deze motie onder de

aandacht te brengen van de kiezer. Dit is zeer kwalijk, omdat wij tijdens onze campagne hebben gemerkt dat de 30-liter opening voor veel Arnhemmers een groot struikelblok was om akkoord te gaan met het bestaande afvalbeleid. Juist de kleine opening van de containers heeft, zoals ook de genoemde motie al aangaf, bij veel mensen ergernis gewekt.
We zijn ervan overtuigd dat, wanneer de bereidheid om weer 60-liter openingen te maken, duidelijk was gecommuniceerd met de kiezers, dat dan de meerderheid van de kiezers NEE zou hebben gestemd als antwoord op de referendumvraag. Het scheelde op de 80.902 uitgebrachte stemmen immers slechts 2696 stemmen.

2 In de Arnhemse Koerier van 7 maart (10 dagen voor de stemming over het referendum) stond een paginagroot artikel over de al maar stijgende afvalstoffenheffingen in den lande. Op verschillende plaatsen in dit artikel werd Arnhem nadrukkelijk genoemd als gemeente waar de afvalstoffenheffing ook in 2021 weer zou stijgen. Dit terwijl iedere Arnhemmer in februari in de brief over de gemeentelijke heffingsaanslagen heeft kunnen zien dat de afvalstoffenheffing juist sterk verlaagd was. Reacties van lezers waren: “Zie je wel, de gemeente roept wel dat we met diftar goedkoper uit zijn, maar we worden met een hogere heffing weer om de tuin geleid”.
Dit artikel bevatte dus volstrekt misleidende informatie die om een correctie schreeuwde. Waarom heeft het college niets gedaan, door bijv. een correctie te plaatsen op de gemeentepagina van de laatste editie voor de stemming op 17 maart?

3 Het college en de raad hebben verzuimd om tegenover het “wilt u stoppen met betalen per afvalzak (diftar)?” de consequenties daarvan feitelijk onder de aandacht van de burger te brengen. Waarom is de burger niet geïnformeerd dat stoppen met diftar impliceert dat de vaste afvalstoffenheffing fors zal oplopen, mede gezien de stijgende verbrandingstarieven die de rijksoverheid de gemeente in rekening brengt?

Kortom, het college van B en W heeft zich van geen kant ingezet om het bestaande afvalbeleid met verve te verdedigen. Het geroeptoeter van de SP c.s. kon zo onbestreden blijven. Het college heeft door niets te doen gefaald en zich als een mak lam naar de slachtbank laten leiden.

En wat de raadsfracties betreft: waar waren de fracties van D66, CDA en ChristenUnie in de campagne? Deze fracties die alle drie in 2017 vóór diftar hebben gestemd, hebben publiekelijk niets van zich laten horen.

Plan van Aanpak “Op weg naar een circulair Arnhem”
De gemeenteraad behandelt momenteel het Plan van aanpak “Op weg naar een circulair Arnhem”. Dat is best een aardig beleidsstuk dat in ieder geval aangeeft welke stappen Arnhem van 2020 (!) tot 2023 wil zetten in de richting van een circulaire economie in 2050. Een van de onderdelen gaat over de ambitie van de gemeente ten aanzien van huishoudelijk afval. De gemeente onderschrijft de landelijke VANG-doelstellingen van een afvalloze gemeente in 2050 waarin afval grondstof is.
Waar de tussendoelstelling van VANG in 2020 op 100 kg restafval per persoon per jaar lag, kan worden vastgesteld dat Arnhem dit met 122 kg niet heeft gehaald, hoewel zij vergeleken met 2018 goed op weg was. Door afschaffing van diftar zal de hoeveelheid restafval alleen maar verder gaan stijgen.

De grote vraag is nu hoe Arnhem de ambitie en de VANG-doelstellingen denkt te halen. We gaan het toch niet meemaken dat – zoals boze tongen beweren – dit onderdeel dan maar uit het Plan van Aanpak zal worden geschrapt.

Hoe nu verder?

- In de eerste plaats verdient het aanbeveling, gezien het genoemde besluitvormingsdebacle uitmondend in het afvalreferendum, een breed onafhankelijk onderzoek in te (laten) stellen naar hoe deze besluitvorming heeft kunnen plaatsvinden en vooral naar hoe dit in de toekomst kan worden voorkomen. Daarbij dient ook in kaart te worden gebracht welke kosten het referendum en de afschaffing van diftar met zich mee hebben gebracht.
  Het is in dit verband een gotspe dat uitgerekend de SP en de AOP een motie hebben ingediend om te laten onderzoeken wat de kosten van het 'diftardrama' zijn geweest. Het door ons bepleite onderzoek zou daarmee worden verengd tot invoering en afschaffing van diftar.
- Gegeven de doelstellingen voor een circulaire economie die ook door de gemeente worden omarmd, moet preventie (voorkomen dat afval ontstaat) en hergebruik en recycling van afval hoog in het vaandel blijven staan. De voorzieningen daarvoor moeten overeind blijven en waar nodig worden uitgebreid.
- Het verdient aanbeveling ook de afvalpas overeind te houden waarmee afvaltoerisme en illegale dump kunnen worden voorkomen.
- Ook verdient het aanbeveling het principe 'de vervuiler betaalt' overeind te houden en asogedrag door afval illegaal te dumpen niet te belonen.
- Is de gemeente zoals zo veel andere gemeenten lid van de NVRD, de in Arnhem gevestigde Nederlandse Vereniging van Reinigingsdirecteuren? De NVRD heeft de nodige expertise om gemeenten behulpzaam te zijn bij het realiseren van schone, afvalvrije en circulaire gemeenten. Zie www.nvrd.nl.
- Nascheiding van PBD-afval is wat ons betreft geen optie. Het is zeer onwaarschijnlijk dat je met de huidige technieken dezelfde recyclingsresultaten kunt halen als met scheiding aan de bron. De beste scheiders zitten thuis.
  En als PBD-afval via nascheiding al behoorlijk kan worden gerecycled, dan dreigen de overige fracties (zoals papier, textiel, gft) flink vervuild te raken en zal het bewustzijn van de burger om te zorgen voor minder afval en voor hergebruik/recycling verminderen.
  Op 26 mei 2007 werd op initiatief van De Groene Vos de allereerste container in Nederland voor gescheiden inzameling van plastic afval (en blik) geplaatst op het Arnhemse Graaf Ottoplein. Deze container werd in gebruik gesteld door de toenmalige minister van Milieu, Jacqueline Cramer. De scheidingsfaciliteiten werden in de loop van de volgende jaren door de gemeente uitgebreid.
  Het zou weer een flinke stap terug zijn in het traject naar een circulaire economie als PBD weer bij het restafval mag worden gegooid. Ook dan treedt er weer kapitaalvernietiging op.

12 mei 2021
Jan Schreur
Voorzitter Stichting De Groene Vos